

rı merkeze alınarak okuma denemeleri yapılmıştır. Dil bilimsel eleştiri, Rus biçimciliği, yapısalcılık, alımlama estetiği, psikanaliz, avangart, postmodernizm ve kaos teorisi gibi 20. yüzyılın düşünce dünyasında etkili olmuş teoriler ışığında Necip Fazıl Kısakürek, Yahya Kemal, Hilmi Yavuz, Ahmet Hâşim, Behçet Necatigil, Serkan Işın ve Lâle Müldür'ün şiirleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Tunç'un girişimi yalnızca kavram ve kuramların tanıtılması ve uygulanmasını sağlamaz; aynı zamanda bu kavram ve kuramların şiirleri anlamlandırmada ne derece etkili olduğunu gösterir. Okur açısından bakıldığında, bu çözümler bir şiirin ilgisinin ne derece geniş bir zeminde dolaştığını da ortaya çıkarır. Gerçekten de ünlü

bir sözü uyarlırsak “Şiir sanatı aynıyle insandır.” diyebiliriz. Şiir, insanın olduğu her yerdedir. Bu nedenle şiiri anlamlandırmak için insana dair geniş bir sözlüğe sahip olmak gerekir. Örneğin, Ahmet Hâşim'e dair hiçbir şey bilmeyip yine de onun şiirlerinden zevk almak mümkündür. Fakat bu şiirleri psikanaliz ışığında okumak “estetik zevk”i artırırken öğretici de olur. Üstelik bu yorum şiirin ihmal edilemez bir yanını oluşturmaktadır. Benzer şekilde, Hilmi Yavuz'un “Çölde Ay” şiirini ortalama bir okur belki de beğenerek okur. Ancak bu şiire yapısalcı terminolojiye ait “dil merkezli” ve “ikili karşıtlık” gibi kavramlarla bakan bir okurun ufkunda yeni pencereler açılır, yeni renkler belirir. Gökhan Tunç'un değerli çalışması, bizce, bunu layıkıyla yapmaktadır.

UNUTULAN BİR ROMAN:

TÜRK KIZI

Alper Şenadam

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'nde birçok cephede savaşırken Türk halkı da çok çetin sınavlardan geçmiştir. Söz konusu zorluklar içerisinde bir de medeniyet krizi toplumun tüm katmanlarında kendini göstermiştir. Bugün ismi çok kişi tarafından hatırlanmayan bir edip olan Selanikli Fazlı Necip de vaka zamanı olarak o günleri seçtiği *Türk Kızı* adlı romanında Cumhuriyet'in ilanından önce başlayan eski-yeni çatışmasına odaklanmıştır. Ailesinden eziyet görmesine karşın onlara yardım etmekten geri kalmayan idealist öğretmen Nezihe, romanın merkez kişisi konumundadır ve şahıslar kadrosundaki asker, din adamı ve çeşitli kademelerden bürokratlarla olay

örgüsü içinde karşılaştırılarak geri kalmış fikirlerle savaşmaktadır. Roman boyunca devam eden bu çatışma içinde Nezihe, iftiralara uğrasa da direnmekten ve mücadeleden vazgeçmeyerek benimsediği ilkelerden ödün vermeden çalışmaya devam etmiş, kendine idealize edilmiş yeni bir aile, hayat düzeni kurmayı başarmıştır.

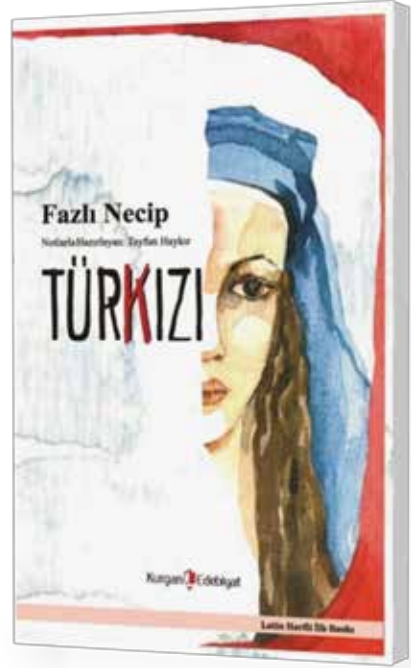
Roman, yazarı Fazlı Necip'in hayatından izler taşımaktadır ve bu yönüyle otobiyografik yönü olan bir eserdir, demek mümkün. Öyle ki Nezihe'nin konuştuğu her paragraf, Fazlı Necip'in dünya görüşünü destekler içeriğe sahiptir. Yazar, kendi kızına ithaf ettiği bu romanı aynı zamanda tüm Türk kadınları için yazdığını romanın başına eklediği şu sözleriyle açıkça ifade eder: “Kızım Meliha Enise, bu romanı sana it-

haf ediyorum, kızım. Çünkü senin Türk kadınlığı için beslediğin emeller ve mefkûrelerden mülhemdir. Eser benim, fakat ruhu senindir. Fazlı Necip” (2021: 11)

Eserde cinsiyet ayrımcılığı var gibi görünse de Nezihe idealize edilmiş bir karakter olarak tüm kesimlere hitap etmektedir. Nezihe, anlatıcı aracılığıyla âdeta yazarın sözcüsü gibi şahıslar kadrosu arasında gezmektedir. Yazar, dönemin diğer aydınlarına benzer şekilde, gelecek nesli temsilen merkez kişisine “pak, temiz, kötülüklerden uzak” anlamına gelen “Nezihe” ismini vererek bir sembol değeri de işaret etmiştir. Bu yönüyle Fazlı Necip’in tavrı, toplumsal kaygı ve mesajları olan Halide Edib Adivar, Mehmet Âkif Ersoy, Tevfik Fikret gibi yazar ve şairlerinkiyle benzerlik göstermektedir.

Fazlı Necip, *Türk Kızı* romanında ara nesil sanatçılarından uzak bir yol izleyerek millî kimlik inşası üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda romanı Latin esaslı yeni Türk harflerine aktaran Tayfun Haykır’ın şu tespiti dikkat çekmektedir. “Edebiyat tarihlerinde ‘Ara Nesil’ sanatçısı olarak anılan Fazlı Necip’in Cumhuriyet’in ilanından sonra yayımlanan romanlarına bakıldığında bu tavrından uzaklaştığı ve dönemin birçok sanatçısı gibi millî kimlik inşasına katkı sağlamak amacıyla romanlar yazdığı görülmektedir.” (2021: 6)

Türk Kızı’nın başkişisi Nezihe’nin sözlerinde ve davranışlarında sürekli vurgulanan vatanseverlik ile doğrudan söylenmese de Batıcılık ve Türkçülük akımlarının Türk milletinin geleceğini şekillendirmekte önem taşıyan amiller olduğunu belirtilmek istenmiştir. Fazlı Necip, bu eserinde dönemin hâkim romancılık algısı olan pozitivizm ve natüralizme de kayıtsız kalmamıştır. Nezihe’nin savunduğu Türklük bilincinde

natüralist bir etki görülmektedir: “Tazyik ve sefalet altında büyümüş olmasına rağmen kanında, ruhunda Türk necabeti [temiz soyluluk] vardı. Kalbi rakik [yumuşak, nazik] ve hassastı. En küçük teessürden çehresi kızarmak, gözleri çarçabuk yaşarmak tabiatıydı. Fakat bu dehşetli hadise karşısında kızarmadı. Ve ağlamadı.” (2021: 19) Nezihe hayatı boyunca hiç kimseden Türklük üzerine bir ders almamış ve bu konuda ailesinden de örnek gösterilecek bir kişi bile olmamıştır. Ama buna rağmen doğuştan gelen özgüvenli karakteri, Türklük şuuru ile donatılmış ve kahramanlaşan bir seciye ortaya koyabilmiştir. Bu ülkü bilinci Nezihe’ye soyacekimle geçmiştir. Ailesinden eziyet görüp onlardan kaçmasına rağmen maaşını onlarla paylaşmış, kardeşleriyle yakından ilgilenmiştir. Böylelikle ailesine, milletine bağlı yenilikçi bir Türk aydını imajı öne çıkarılmıştır.

Osmanlı'nın son döneminde I. Dünya Savaşı'nın en sarsıcı zamanlarında geçen bir olay örgüsünün ortasında genç, idealist, milliyetçi, Türk Edebiyatı öğretmeni Nezihe ve Almanya'da eğitim görmüş, İttihat ve Terakki mensubu, yenilikçi, vatanperver Yüzbaşı Cevat arasında geçen bir aşk hikâyesinin etrafında gelişmektedir *Türk Kızı*'nda anlatılanlar. Roman kavuşma temasının etrafına istiflenmiş birçok küçük hayat özetleriyle okurunu zamanın içinde yolculuğa çıkarmaktadır. Nezihe'nin ailesinin yaşamı, kadının toplum içindeki gördüğü baskılara örnek oluşturmakta, Yüzbaşı Cevat'ın babası ve akrabalarıyla yaşadığı kültür çatışması, geri kalmış bir toplumun aksayan yönlerini yansıtmaktadır.

Nezihe'nin üvey annesinden kaçarak sığındığı dayısının ailesi, klasik Osmanlı bürokrasisini gözler önüne sermekle kalmamakta, orta düzey memur sınıfının hayatını da betimlemektedir. Savaş zengini Şakir Paşa'nın yozlaşmış eşrafı ve Vali Hasan Kemal Bey'in ailesiyle bürokraside gördüğü kötü yönlerini, insanların riyakâr ve koltuk sevdalısı olmasını hatta devletin içten nasıl çürütüldüğünü açıkça romanda görmektediriz.

Eski zenginlerden Necdet Bey'in ailesinin hikâyesi; zenginlikle gelen israf hayat, savaş zamanı parasız kalmaları, toplumun ekonomik olarak geçirdiği kırılmaları yansıtmaktadır. En sonda ise Nezihe ve Yüzbaşı Cevat'ın evlilik sahnelerinde muasır medeniyet seviyesi işlenmiştir. Genç çiftin, Alman bir mühendisin o zamanın son teknolojiyle bina ettiği evine yerleşmeleri, yazarın muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmek için nasıl bir aile yapısına sahip olunması gerektiğini anlatmasından başka bir şey değildir. Dönemin en yaygın modernlik anlayışı Fransız mürebbiyeler olmasına karşın, Nezihe'nin

devlet okulunda ders vermesi ve vakarlı duruşu, gelenek ve devletine bağlılığı, eğitimde millîlik ilkesine atıftır ve İngiliz modelini çağrıştırmaktadır. Cevat ise Almanya'da eğitim görmüş bir subay olarak disiplin ve çalışkanlığın sembolü olarak okurun karşısına çıkarılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Nezihe'nin söylemleri duygulara hitap etmekte, Cevat da maddi konularla ilgili konuşmalar yapıp üretime dair projeler tasarlayarak duygudan ziyade akla, mantığa seslenmekte ve Alman modelini imlemektedir. Netice olarak iki roman kişinin birbirlerini tamamladığı görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nda düşman olan söz konusu iki güçlü ülke, romanda tabiri caizse aynı potada eritilip içlerine milliyetçi Türklük şuru konulup muasır medeniyet seviyesine uygun bir aile oluşturulmaktadır. Öyle ki Fazlı Necip bu romanıyla, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Âdem ve Havva'sını, çağdaş devletin tohumlarını atmak istemiştir.

Türk Kızı'nda geçen her aile kendi içinde tutarlı bir parça olmakla beraber, birleştirilip genele bakılınca Osmanlı toplum yapısı ve savaş günlerinin durumu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kitap fiziksel olarak iki bölüme ayrılrsa da konu bütünlüğü açısından bakıldığında her aile, romanın alt bölümlerini oluşturmaktadır.

Türk milletinin yakın geçmişindeki zorlu günleri ve bu zorluklar arasında idealize edilmiş hayatları *Türk Kızı*'nda konu olarak işleyen Fazlı Necip, kendi zamanın ruhunu iyi bir kurgu içinde, edebî bir dille aktarma başarısını yakalamış bir yazardır. Otobiyografik izler taşıyan roman içerisinde yazar kendisini anlatıcı makamına geçirerek fikirlerini roman dünyasına taşımış, vaka zamanına/döneme dair eleştirilerini

de okuyucuyu roman keyfiyetinden uzaklaştırmadan, günümüzde dahi çok rahat anlaşılacak bir dil ve üslupla kaleme almıştır.

Fazlı Necip, günümüzden yaklaşık bir asır önce *Türk Kızı*'ni kendi imkânlarıyla yayımladığı *Türk Hayatı* adlı dergisinin eki olarak Türk okuruna sunmuştur. Türk edebiyatı için bir değer olarak nitelendirilebilecek *Türk Kızı*, Latin esaslı Türk alfabesiyle ilk defa yayımlanarak okuruyla olan ayrılığı nihayetlendirilmiştir. Romanı yayıma ha-

zırlayan Tayfun Haykır'ın arka kapak yazısında geçen ifadesiyle "... bir roman kişisi olarak Nezihe; Türk romanının en önemli kurgu kişilerinden Halide Edib'in *Vurun Kahpeye*'sindeki Aliye, *Yeni Turan*'ındaki Kaya Hanım ve Resat Nuri'nin *Çalılıkusu*'ndaki Feride gibi okuru tarafından tanındıkça zihinlerde ve yüreklerde kendine yer bulacaktır."

Kaynaklar

Fazlı Necip, *Türk Kızı*, Haz.: Tayfun Haykır, Berikan Yayınevi, Ankara 2022.